

Карл-Германн Флах

ВЛАДА І ЗЛИДЕНІСТЬ ПРЕСИ

Бібліотека масової комунікації та медіаграмотності
Академії Української Преси

Friedrich Naumann
STIFTUNG

FÜR DIE FREIHEIT

KARL-HERMANN FLACH

**MACHT
UND
ELEND
DER
PRESSE**

SONDERAUFLAGE DER
FRIEDRICH-NAUMANN-STIFTUNG

КАРЛ-ГЕРМАНН ФЛАХ

**ВЛАДА
І ЗЛИДЕННІСТЬ
ПРЕСИ**

Київ
Академія української преси
Центр вільної преси
2015

УДК 342.732(02.062)
ББК 67.400.7
Ф70

ISBN 978-966-2123-68-5

КАРЛ-ГЕРМАНН ФЛАХ
Ф70 *Влада і злиденність преси* / Ред.-упор. В. Ф. Іванов; Переклад В. Климченка — Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2015. — 186 с.

Книжка Карла-Германна Флаха «Влада і злиденність преси» — це своєрідний гімн ліберальному підходу до свободи слова. Автор глибоко і детально аналізує основні підвалини демократії, основну увагу приділяючи питанням свобод людини, особливо свободи слова. Причому розглядається як необхідність цієї свободи, так і загрози для неї.

Призначена для широкого кола читачів.

Original German edition: Macht und Elend der Presse

**Переклад та видання здійснені за підтримки
Фонду Фрідріха Науманна за Свободу**

Friedrich Naumann
STIFTUNG **FÜR DIE FREIHEIT**

ISBN 978-966-2123-68-5

© 1967 by v.Hase & Koehler Verlag, Mainz, Germany
© Центр вільної преси, Академія української преси, 2015

ЗМІСТ

Передмова.....	10
Вступ: Преса як загальне поняття	16
I. Мрія про народовладдя	18
II. Немає свободи без свободи преси	22
II. Три обов'язки преси	28
а) Інформація	28
б) Контроль та критика	34
в) Формування думки	39
IV. Загрози для свободи преси	42
а) Невігластво громадян	42
б) Пристосовуваність журналістів	46
в) Тиск з боку зацікавлених	53
г) Інформаційна політика держави	57
д) Втручання судових органів	66
V. Преса без центру	84
VI. Преса як засіб для розваг	89
а) Привабливість сенсації	90
б) Бульварна преса — стисло і строкато ..	94
в) Світ ілюстрованих видань	96
г) Відпочинок перед екраном	100
VII. Преса як комерційне підприємство	103
а) Свобода преси як свобода видавця	104
б) Загрози концентрації	110
в) Преса як носій реклами	120

VIII. Радіо і телебачення	124
а) Програмні директиви та контроль	129
б) Панування пропорційного представництва	132
в) Видавці проти телерадіокомпаній	138
IX. Преса в надзвичайній ситуації	142
X. Ідеали, ілюзії та дійсність	145
Додатки.....	149
А. Програмні засади Німецького Телебачення, 2-а редакція	150
В. Керівні принципи програм Другого Каналу Німецького телебачення	152
С. Закон землі Гессен про свободу і права преси	156
Д. Закон землі Гамбург про пресу	165
Примітки	176

КОЖНА ЛЮДИНА має право вільно висловлювати і поширювати свою думку усно, письмово і в зображеннях, а також безперешкодно отримувати інформацію із загальнодоступних джерел.

Гарантуються свобода преси та свобода висвітлення подій через радіомовлення та кіно. Цензури не існує. Ці права обмежуються нормами загальних законів, законодавчими положеннями про захист молоді та правом, що гарантує особисту честь.

Стаття 5, п. 1 та 2
Основного Закону Федеративної Республіки Німеччина

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ЖУРНАЛІСТИКИ (За «Кодексом журналістської етики» Блейера, „Code of ethics for Journalism», Wisconsin 1925).

1. Ми вважаємо, що журналістика — почесна професія, яка повинна виконувати важливе завдання в служінні людському суспільству.
2. Ми вважаємо, що успіх демократії залежить від здорової громадської думки, і що газети через публікації важливих новин і редакційні коментарі у передових статтях впливатимуть на те, щоб створювати і підтримувати здорову громадську думку.
3. Ми вважаємо, що газети повинні повідомляти правду, всю правду і нічого, крім правди, в усіх питаннях, важливих для читачів як громадян і членів спільноти та суспільства.
4. Ми вважаємо, що газета, яка потрапляє в помешкання, не повинна містити нічого, що не може бути прочитане вголос у сімейному колі.
5. Ми вважаємо, що повідомлення про злочини, скандали і пороки мають бути так складені, щоб вони утримували читача від наслідування прикладів зла.

6. Ми вважаємо, що всі особи та організації мають право на справедливе обходження на шпальтах газети.
7. Ми вважаємо, що ніхто не має права обговорювати справи приватного життя, якщо це не зачіпає суспільний інтерес.
8. Ми вважаємо, що не повинна публікуватися реклама і пропаганда, якщо вони не подають інформації, дізнатися про яку читачі мають право. У всіх таких публікаціях джерело має бути чітко вказане.
9. Ми вважаємо, що автор редакційної статті має прагнути подавати правду, як він її бачить, але без передсуду, упередженості та заангажованості.
10. Ми вважаємо, що тільки ті газети заслуговують на підтримку широкої громадськості, які у своєму висвітленні подій і в своїх редакційних статтях відповідають найвищим стандартам правдивості, чесності та порядності.

ПЕРЕДМОВА

ЧОМУ ми вирішили перекласти книжку Карла-Германна Флаха «Влада і злиденність преси», написану в 1967 р. Адже минуло майже 50 років, два покоління. Але на наше переконання ця книжка дуже актуальна в сучасній Україні. Це своєрідний гімн лібералізму, ідеології, яку сьогодні прямо чи опосередковано намагаються обчорнити і перекрутити. Держава, прикриваючись важкими воєнними часами, намагається все більше і більше «опікуватися» громадянами, втручаючись, зокрема, й у сферу мас-медіа, у свободу вираження думок. І тут цілком актуальним видається положення К.-Г. Флаха про те, що «Основне право на свободу вираження думок, свободу інформації та свободу преси не основне право поряд з іншими. Це свого роду фундаментальне основне право, без якого всі інші фундаментальні права будуть ілюзорні і без якого не було б вільного волевиявлення народу, як основи формування державних органів». Погодьмося, нам усім треба зрозуміти це.

Справа навіть не в тому, що, як сказав інший видатний німець Ніклас Луман, «те, що ми знаємо про наше суспільство, і навіть про світ, в якому ми живемо, ми знаємо з мас-медіа». Усвідомлений вибір, без якого неможлива побудова демократичної держави, стає фікцією без вільного змагання ідей.

Цінність такого змагання, та й взагалі ліберального погляду, людство усвідомило досить давно. Недарма автор поняття «масова комунікація», видатний американський соціальний психолог і соціолог Чарлз Кулі писав, що «демократія формується головню не завдяки змінам в офіційній конституції, а в результаті створення умов, за

яких люди вважають природним для себе мати і висловлювати свої думки».

Але ще задовго до цього основи свободи преси обґрунтував видатний англійський поет Джон Мільтон. Він був також активний політичний памфлетист свого часу. Пік його творчості припадає на епоху Англійської революції. Після неї цензура була фактично скасована, але 1643 р. Довгий парламент знову встановив сувору цензуру. Не звертаючи на це особливої уваги, Д. Мільтон випустив один зі своїх памфлетів, за що був підданий судовому переслідуванню. Це стало безпосередньою причиною його знаменитих міркувань про свободу преси під назвою «Ареопагетика (Промова до англійського парламенту про свободу преси)» (1644).

Д. Мільтон закликав парламент скасувати цензуру, і доводи, які він при цьому наводив, були вбивчі для ідей обмеження свободи преси. Шкоду цензури він підкреслював таким енергійним порівнянням: «Убити хорошу книжку означає майже те ж саме, що вбити людину: хто вбиває людину, вбиває розумну істоту, подобу Божу; той же, хто знищує хорошу книжку, вбиває самий розум, вбиває образ Божий наче в зародку».

Д. Мільтон вважав, що навіть «шкідливі» книжки не можна знищувати «без шкоди для знання і ґрунтовності диспутів». Але ідеї знищити і взагалі неможливо, тому що вони здебільшого доходять до людей через міжособистісну комунікацію, минаючи пресу. Цензуру, на думку автора «Ареопагетики», можна порівняти з людиною, що, бажаючи зловити ворона, закрила ворота свого парку. Красномовне порівняння.

Крім того, Д. Мільтон закликав довіритися мудрості людській: «мудра людина, подібно до гарного металурга, може витягти золото з найпаскуднішої книжки як із шлаків, дурень же залишиться дурнем з найкращої книжкою, як і без неї». Отже, «немає жодної підстави позбавляти мудрої людини вигод її мудрості, намагаючись усунути від дурня те, що все одно не зменшить його дурості».

Д. Мільтон набагато випередив свій час. Він у своїх поглядах виходив з головної тези про те, що людина вільна, свобода — це дар Божий. І ніхто не має права позбавляти людину цієї свободи. Для свідомої свободи дій вона

повинна мати знання. До того ж людина може витягти знання з будь-якої посудини, чи то з поганою чи доброю водою. Так, вона може помилитися або підпасти під поганий вплив. Але вина в цьому буде людини, а не тієї інформації, з якою вона ознайомилася. Заборона ж іншим людям знайомитися з такою інформацією завдасть неоправної шкоди знанням і свободі дискусій.

Інший видатний теоретик свободи преси Джон Мілль жив через 200 років після Д. Мільтона. Але їхні думки переплітаються і доповнюють одна одну. Як і його попередник, Д. Мілль вважав свободу преси складовою частиною свободи людини загалом, особливо свободи цивільної або суспільної. У своєму трактаті «Про свободу» (1859 р.) він досліджував «властивості та межі тієї влади, яка може бути справедливо визнана такою, що її має суспільство над індивідуумом». До того ж він досліджував не тільки фізичний примус суспільства до індивіда, але й моральний, зокрема, через громадську думку. Основним принципом визнано те, що люди можуть індивідуально або колективно справедливо втручатися в діяльність індивіда лише заради самозбереження, тобто свобода індивіда може бути обмежена, тільки щоб запобігти або припинити дії, шкідливі для інших людей. Якщо ж йдеться про фізичне чи моральне здоров'я самого індивіда, то шкода, якої він собі завдає або може завдати, не достатня підстава для втручання в його дії! Тобто нікого не можна примушувати до дії чи бездіяльності на підставі того, що так краще для самого індивіда.

І резюме: «Влада суспільства над індивідуумом не повинна простягатися далі за дії індивідуума, що стосуються всіх людей; в тих же своїх діях, які стосуються його самого, індивідуум повинен бути абсолютно незалежний сам собою, — своєму тілу і духу він необмежений господар». Це — сфера індивідуальної свободи, а не державного втручання.

Д. Мілль справедливо вважав, що «не вільне те суспільство, хоч би яка була його форма врядування, в якому індивідуум не має свободи думки і слова, свободи жити, як хоче, свободи асоціації, — і лише те суспільство вільне, в якому всі ці види індивідуальної свободи існують абсолютно і абсолютно однаково для всіх його членів».

Зі свободою думки нерозривно пов'язана свобода слова і преси.

Для Д. Мілля було вже аксіомою те, що «свобода друку — одна з необхідних гарантій проти урядового свавілля і утисків». При цьому народ не повинен терпіти, щоб влада нав'язувала йому певні думки або вирішувала, які думки йому належить чути, а які ні. Таке відбувається, коли інтереси влади не збігаються з інтересами народу.

Цікаво те, що, на думку Д. Мілля, ніхто, в тому числі сам народ, не має права обмежувати свободу висловлювання думок. Такого права взагалі нема.

Загальновідомий мудрий вислів Д. Мілля: «Якби весь рід людський за винятком одного індивідуума був певної думки, а цей індивідуум — супротивної, то й тоді все людство мало б не більше права змусити мовчати цього індивідуума, ніж яке мав би й сам індивідуум примусити мовчати все людство, якби мав на те змогу». Тобто не має значення, скільки людей дотримуються тої чи тої думки. У разі порушення їхніх прав, якість дії буде та ж сама. Ця якість (дій, що порушують свободу слова) полягає в тому, що вони «становлять злодійство щодо всього людства, як щодо майбутніх, так і щодо нинішніх поколінь, як щодо тих, хто прийняв би переслідувану думку, так і щодо тих, хто б її відкинув». При цьому, «якщо думка слухна, то забороняти висловлювати її означає забороняти людям знати істину і вийти з омани; якщо ж думка хибна, то перешкоджати вільному її висловлюванню означає перешкоджати досягненню людьми не меншого блага, ніж у першому випадку, а саме: яснішого усвідомлення істини і глибшого в ній переконання, як це звичайно має своїм наслідком всяке зіткнення істини з оманю».

Також Д. Мілля підкреслював, що «ми ніколи не можемо бути абсолютно впевнені, що думка, яку маємо намір знищити, помилкова, а якби й були в тому впевнені, то знищення такої думки є також зло».

Д. Мілля подав чотири докази того, що свобода думок і свобода висловлювань думок необхідна для розумового (а отже і матеріального) добробуту людей.

По-перше, заперечувана думка може бути істинна. Гадати інакше означає вважати себе непогрішним.

По-друге, навіть якщо замовчувана думка помилкова, вона може містити в собі частку істини, і тільки при зіткненні різних думок можна встановити цю істину.

По-третє, якщо навіть істинну думку заборонено оскаржувати і піддавати сумнівові в дискусії, то для більшості людей вона втрачає раціональність і перетворюється на забобон.

По-четверте, коли нема можливості для дискусії, доктрини втрачають свій вплив на вчинки людей і перетворюються на помилкові догми, що перешкоджають зародженню щирих переконань.

Саме на поглядах Д. Мільтона і Д. Мілля побудована доктрина повернення до істини. Людина, або група людей, або все людство можуть помилятися. Але за умови свободи вираження думок, за вільної дискусії істина все одно переможе, і люди повернуться до істинних поглядів.

Як було сказано на початку, Карл-Германн Флах у цій книзі увіковічнив значення свободи слова і думки. Тому один із головних розділів книги носить назву «Немає свободи без свободи преси». Ступінь обмежень цієї свободи «є показником ступеня позбавлення самостійності громадянина».

К.-Г. Флах пише про ще одну шкоду від заборони свободи слова. Це «стародавній, перевірений у багатьох диктатурах, але навіть в умовах демократії улюблений засіб — позбутися критики — це довільний поділ на позитивну і негативну, на конструктивну і деструктивну критику».

Тобто для того, щоб медіа могли виконувати свої функції інформувати, контролювати та критикувати і формувати думки, треба щоб вони, як і будь-яка людина мали змогу вільно і безперешкодно висловлювати свої переконання.

Ім'я Карла-Германа Флаха й донині є уособленням сучасного лібералізму, мета якого полягає в демократизації і лібералізації держави та суспільства.

Для Карла-Германа Флаха лібералізм був «не більше й не менше як обстоюванням максимальної свободи індивідуума та збереженням людської гідності в будь-якій наявній суспільній ситуації чи в умовах її змін» (1971). Ліберальний політик, на його думку, покликаний ретель-

но перевіряти кожний закон, кожне слово на його реальну відповідність ліберальним міркам, на те, чи й справді вони не лише теоретично, але й у дійсності несуть більше свободи людям.

Внутрішні ліберальні переконання стали й фірмовим знаком його багаторічної журналістської діяльності, востаннє — з 1970 року на посаді головного редактора та виконавчого директора німецької щоденної газети «Франкфуртер Рундшау». Коли мова заходить про Карла-Германа Флаха як журналіста, то йдеться про якісну журналістику в сенсі незалежного, ретельного, глибокого і правдивого інформування. За свою працю у сфері публіцистики він, зокрема, у 1964 році отримав престижну премію Теодора Вольфа, а в 1969 році — Німецьку премію в галузі журналістики.

Його воістину енергійне обстоювання ідей лібералізму, підтверджене всім життям, на жаль, раптово обірвалося ранньою смертю у віці 43 років.

*Валерій Іванов,
доктор філологічних наук, професор*

*Міріам Космель,
керівник бюро
Фонду Фрідріха Науманна за Свободу*

ВСТУП

ПРЕСА ЯК ЗАГАЛЬНЕ ПОНЯТТЯ

НОВІ СЛОВА були винайдені для того, щоб створити загальне поняття для установ, що поширюють інформацію та думки усно, письмово і в зображеннях і представляють ті загальнодоступні джерела, з яких громадяни згідно з основним законом можуть вільно отримувати інформацію.

Тут йдеться про сучасні мас-медіа, особливо про медіа. Але навіть ці слова-монстри не покривають того, що мається на увазі. Літературно-політичний журнал, звичайно, не медіа, та втім він поширює інформацію і думки. Чи належить «Франкфуртер альгемайне» до масової преси? Редактори і читачі це заперечуватимуть, бо ознака масової газети не тільки великий наклад, але й «особливий спосіб журналістського обходження»¹. Газета «Більд» має те й те, але за якого накладу з'являється різниця?

Навіть носії бездротової передачі — мовної або зображення — не безумовні мас-медіа. Нічна програма телекомпанії, програма курсу 3-го телебачення — вони свідомо не звертаються «до всіх», а їх дивляться тільки меншини. Однак і вони поширюють інформацію та думки.

Тут і там говорять про органи формування думки, іноді зі злим наміром тих, хто її формує. Але й це охоплює тільки один певний аспект згаданих установ.

Публіцистика теж не підходить як загальне поняття. Вона позначає не установи, що поширюють інформацію та думки, а відбиття того, що написано або пере-

дано, часто також науку, яка має справу з пресою, радіо і телебаченням. Журналістика, своєю чергою, ймовірно, більший прояв і продукт роботи певної професії.

Наші конституції, концепція яких походить з XIX століття, здебільшого задовольняються старим добрим поняттям преси. Конституція Федеративної Республіки Німеччини, що ухвалена 1949 року і залишається цілком сучасною, також говорить про свободу преси і свободу «висвітлення подій» засобами радіо та кіно. Про телебачення її батьки ще не думали. А раз досі не було визначене поняття, що охоплює технічного, економічного та духовного носіїв поширення інформації та думки, а також немає конкретного визначення, яке б описувало поширення інформації та думок в їхній дійсній ширині й розмаїтті, то слід говорити про пресу, навіть якщо маються на увазі газети, журнали, радіо і телебачення, а в певному сенсі і в частковому аспекті свого впливу також кіно, театр, кабаре і літературу. Тут ми дотримуємося поняття, яке застосовує відповідне законодавство земель, що дало нам закони про пресу, але намагається охопити з правого боку всіх носіїв інформації та громадської думки.

Отже мається на увазі преса в широкому значенні. Фанатики точності й фетишисти визначення можуть втішатися усвідомленням того, що всі поняття можуть змістовно змінюватися. Навіть газети і журнали практично не виходять з-під друкарського преса, їх випльовують з гуркотом ротаційні машини, але ж хто буде заперечувати, що принаймні вони належать до «преси».

I.

МРІЯ ПРО НАРОДОВЛАДДЯ

ПРЕСА не працює у безповітряному просторі. Вона частина суспільства, в якому діє, і частиною політичної системи, якій служить. Якщо ми хочемо розібратися з діапазоном дій преси у демократичній державі, то ми повинні спочатку розглянути сучасну концепцію демократії.

У багатьох довідниках і підручниках із суспільствознавства демократія і сьогодні перекладається як «влада народу». Якщо ж ми тепер подивимося безпосередньо навколо себе у Федеративній Республіці або й у ширшому, багатшому на традиції оточенні демократій і спостерігатимемо за народом, то не зможемо не констатувати, що народ хоча й живе, працює, святкує, купує і подорожує, будує будинки, миє автомобілі або спить, тобто робить усе, що завгодно, але тільки не панує. Панує ж насправді лише дуже мало людей, навіть у демократичних державах.

Демократію більше не можна визначати як рівність між керівниками та керованими. Можливо, це колись було перспективною утопією. Сьогодні це ніщо інше, як чиста ідеологія, тобто спотворення свідомості.²

Щоб уникнути розчарувань, які можуть виникати через неправильно зрозуміле, але все ще вельми поширене ідеологічне тлумачення демократії, напевно, правильніше було б говорити про демократію не як владу народу, а як владу за дорученням і під контролем народу. Воля народу — джерело суверенітету в демократичній держа-

§ 21

(1) Адміністративне правопорушення вчиняють особи, які навмисно або через недбалість:

1. у якості відповідального редактора або видавця — а при самостійному виданні — як автор чи видавець — діють всупереч положенням про вихідні дані (§ 8), або в якості підприємця розповсюджують друковану продукцію, в якій повністю або частково відсутні вихідні дані,

2. у якості видавця або відповідального за розділ оголошень (§ 8, абзац 2, пункт 4) не позначають самі або не доручають позначити платне повідомлення як оголошення (§ 10).

(2) Адміністративне правопорушення вчиняє особа, яка через недбалість скоює одне із зазначених у § 20 правопорушень.

(3) За скоєння адміністративного правопорушення з умислу може бути накладений штраф у розмірі до 10 тисяч німецьких марок, а з недбалості — до 5 тисяч німецьких марок.

§ 22

(1) Особа, яка бере або брала участь у виготовленні, оприлюдненні або розповсюдженні періодичного видання або як співробітник радіо і телебачення у виготовленні або розповсюдженні новин, повідомлень про факти або коментарів в письмовій, усній та зображальній формі, може відмовитися давати свідчення про особу автора, відправника чи інформатора матеріалів і документів, а також про довірені йому факти.

(2) Не допускається конфіскація документів та матеріалів, які перебувають на зберіганні осіб, які згідно з абзацом 1 мають право відмовитись від дачі свідчень, або на зберіганні у редакції, видавництві, типографії або телерадіокомпанії, в яких вони працюють, за умови, якщо вона має на меті

а) встановити особу автора, відправника або інформатора матеріалів і документів;

б) встановити факти, які довірені особам, що мають право відмовитися від свідчень.

(3) При обшуку застосовується абзац 2 відповідно.

§ 23

(1) При переслідуванні кримінальних дій,

1. які були вчинені шляхом оприлюднення або розповсюдження друкованих продуктів з карним змістом, або

2. які підпадають під покарання згідно цього Закону,

термін давності спливає через рік для злочинів, і через шість місяців для правопорушень.

(2) Термін давності для зазначених у § 21 адміністративних порушень спливає через три місяці.

(3) Відлік терміну давності починається з моменту публікації або розповсюдження друкованої продукції. Якщо друкований продукт оприлюднюється або розповсюджується частинами, або якщо він видається повторно, відлік терміну давності починається повторно з моменту оприлюднення або розповсюдження наступних частин або накладів.

§ 24

(1) Цей Закон набуває чинності 1 квітня 1965 року, за винятком § 23. § 23 набуває чинності 1 жовтня 1965 року.

(2) Одночасно втрачає чинність Імперський закон про пресу від 7 травня 1874 року (Вісник Імперський законів, стор. 65).

(3) Закон стосовно Державного договору про Північнонімецьке радіо і телебачення від 10 червня 1955 року (Гамбурзький вісник законів і постанов, стор. 197) зберігає чинність.

ПРИМІТКИ

- 1 Paul Sethe in »Die Rolle der Massenmedien in der Demokratie« (Пауль Зете в «Роль мас-медіа в демократії»), Мюнхен і Берлін, 1996 66 р., стор. 95.
- 2 Адольф Арнд, див. 1, стор. 1.
- 3 Rüdiger Altmann, »Die Träger der Meinungsbildung, in »Bildung der öffentlichen Meinung — frei oder manipuliert?« (Рюдігер Альтманн, «Носії формування думки» в «Формування громадської думки — вільне чи маніпульоване?»). Протокол 24 робочої зустрічі Фонду ім. Фрідріха Науманна, Бад Зоден, 1965 р., стор. 8.
- 4 З часткового рішення Першої палати Федерального конституційного суду від 5 серпня 1966 року у справі про конституційну скаргу видавництва «Шпігелъ Ферлаг Рудольф Аугштайн ГмБХ Ко КГ» (1 BvR 586/62, 610/63, 512/64).
- 5 Waldemar Besson, »Aufgaben und Grenzen der Staatsführung in der modernen Demokratie«, (Вальдемар Бессон, «Функції і межі керівництва держави в сучасній демократії»). Урочиста доповідь з нагоди 32 курсу підвищення кваліфікації для лікарів в м. Регенсбург від 7.051964, стор. 16.
- 6 Рішення Федерального конституційного суду, том 7, стор. 198 і далі.
- 7 Див. 4, розділ IV, 1.
- 8 Стаття 18 Основного Закону у поєднанні з § 39, абзац 1 Закону про Федеральний конституційний суд.
- 9 Martin Löffler, »Der Verfassungsauftrag der Presse« (Мартін Льоффлер, «Конституційна місія преси»), Карлсруе, 1963 р., стор. 1/2.
- 10 Див. 9, стор 2.
- 11 Див. 6.
- 12 Див. 4.

- 13 Рішення Верховного федерального суду у цивільних справах, том 31, стор. 312 і далі.
- 14 Karl-Günther v. Hase, »Die Informationspolitik der Bundesregierung«, (Карл-Гюнтер ф. Хазе, «Інформаційна політика федерального уряду»), доповідь на щорічному зібранні Асоціації німецьких видавців журналів, Кіль, 1963 р., рукопис, стор. 2.
- 15 Див. 14.
- 16 Хороший порівняльний аналіз законодавства федеральних земель про пресу пропонують Горст Рюбер і Ганс Йохен Альбердінг, »Recht der Presse« («Законодавство про пресу»), стор. 1, Бонн, 1966 р.
- 17 Manfred Rehbinder, »Die öffentliche Aufgabe und rechtliche Verantwortlichkeit der Presse« (Манфред Ребіндер, «Публічна функція і правова відповідальність преси», дискусія), Берлін, 1962.
- 18 Стислий, але якісний огляд дискусії навколо публічної функції преси пропонує Willi Thiele, »Pressefreiheit — Theorie und Wirklichkeit«, (Віллі Тіле, «Свобода преси — теорія і дійсність»), Берлін, 1964 р., стор. 14 і далі.
- 19 Адольф Арндт, див. 1, стор. 4.
- 20 Див. 1, стор. 13.
- 21 Günther Nenning, »Negative und positive Pressefreiheit« (Гюнтер Неннінг, «Негативна і позитивна свобода преси»), в огляді ІРІ (Міжнародного інституту преси), місячник Міжнародного інституту преси, м. Цюріх, 13 рік видання, № 12, стор. 5.
- 22 Чудовий огляд боротьби за свободу преси в Німеччині за період до 1848 року пропонує Franz Schneider »Pressefreiheit und politische Öffentlichkeit« (Франц Шнайдер: «Свобода преси і політична громадськість»), Нойвід і Берлін, 1966 р.
- 23 Адольф Арндт, див. 1, стор. 19.
- 24 Рішення Федерального конституційного суду, том 12, стор. 113 і далі.
- 25 Martin Löffler, »Die Sorgfaltspflichten der Presse und des Rundfunks«, (Мартін Льоффлер, «Обов'язок ретельності в пресі, на радіо і телебаченні»), в «Новий юридичний тижневик» за 1965 р., стор 942.
- 26 Адольф Арндт, див. 1, стор. 12.

- 27 Günther Nenning, in »Richter und Journalisten«, (Гюнтер Неннінг, в «Судді і журналісти»), Відень, 1965 р., стор. 231/32.
- 28 Адольф Арндт, див. 1, стор. 11.
- 29 Мартін Льюфлер, див. 9, стор 5.
- 30 Heinrich Lübke, »Treue zu Berlin und Deutschland«, (Гайнріх Любке, «Вірність Берліну в Німеччині»), Die Welt, Nr. 234/1966.
- 31 Karl-Hermann Flach, »Kritik als Methode demokratischer Politik«, (Карл-Германн Флах, «Критика як метод демократичної політики»), Norddeutsche Zeitung, Schwerin, Nr. 212/1949.
- 32 Elisabeth Noelle-Neumann, »Die Träger der öffentlichen Meinung«, in »Die öffentliche Meinung«, (Елізабет Ньолле-Нойманн, «Носії громадської думки», В «Громадська думка»), Мюнхен і Берлін, 1962 р., стор. 29.
- 33 Рішення Федерального конституційного суду, том 12, стор. 205 і далі.
- 34 Ебергард Штаммлер, див. 32, стор. 66.
- 35 Hans Albert Kluthe, »Die öffentliche Aufgabe der Presse«, in »Die Rolle der Massenmedien in der Demokratie«, (Ганс Альберт Клуце, «Публічна функція преси», в «Роль мас-медіа в демократії»), Мюнхен і Берлін, 1966 р., стор. 32.
- 36 Протокол [засідання] Німецького Бундестагу від 7.11.1962, стор. 1948 і далі.
- 37 Walter Pollak, »Presse als moralische Instanz?«, in »Richter und Journalisten«, (Вальтер Поллак, «Преса як моральна інстанція?», в «Судді і журналісти»), Відень, 1965 р., стор. 260.
- 38 Адольф Арндт, див. 1, стор. 14.
- 39 Karl-Hermann Flach, »Erhards schwerer Weg«, (Карл-Германн Флах, «Тяжкий шлях Ергарда»), 2-е видання, Штуттгарт, 1964 р., стор. 132.
- 40 Robert E. Prutz, Gedichte, (Роберт Е. Прутц, Поезії), Лейпциг, 1847 р. (3-є видання), стор. 440 і далі, цитовано за 22.
- 41 Див. 22, стор. 289 і далі.
- 42 »Presse in Fesseln«, das Zeitungsmonopol im Dritten Reich, («Преса в кайданах», Газетна монополія в Тре-

- тьому Рейху), спільна праця видавництва «Archiv und Kartei», Берлін, 1947 р., стор. 7.
- 43 Helmut Brandt, «Lizenz und Presse», in »Handbuch der Lizenzen deutscher Verlage«, (Гельмут Брандт, «Ліцензія і преса», в «Посібник з ліцензій німецьких видавництв»), Берлін, 1947 р., стор. V.
- 44 Karl-Günter v. Hase, »Die Informationspolitik der Bundesregierung«, (Карл-Гюнтер ф. Хазе, «Інформаційна політика Федерального уряду»), Див. 14, стор. 4.
- 45 Див. 44, стор. 6.
- 46 В редакції Закону про пресу Північного Рейну — Вестфалії від 24.05.1966, див. 16.
- 47 § 12 Закону про пресу Баварії, § 18 Закону про пресу Берліну, § 22 Закону про пресу земель Гессен і Гамбург, § 23 Закону про пресу земель Баден-Вюртемберг, Бремен, Нижня Саксонія, Рейнланд-Пфальц, Саар і Шлезвіг-Гольштейн, § 24 Закону про пресу Північного Рейну-Вестфалії, див. 16.
- 48 § 22 Закону про пресу землі Гамбург від 29. 1. 1965.
- 49 Див. «Congressional Quarterly» від 24 липня 1966 р., стор. 1331.
- 50 Julius Epstein, »Zur Problematik des Geheimnisverrats«, in »Schweizer Monatshefte«, (Юліус Епштайн, «Щодо проблематики розголошення таємниці»), 43 рік видавництва, число 5, стор. 482.
- 51 Юліус Епштайн, див. 50, стор. 488 і далі.
- 52 Rudolf Wassermann, in »Justiz und Öffentlichkeit«, (Рудольф Вассерманн, в «Юстиція і громадськість»), Кьольн-Берлін-Бонн-Мюхен 1966 р. стор 73.
- 53 Günter Nenning, »Glanz und Elend der Pressefreiheit«, in »Richter und Journalisten«, (Гюнтер Неннінг, «Блиск і злиденність свободи преси», в «Судді і журналісти»), Відень-Цюріх-Франкфурт 1965 р., стор. 229.
- 54 Xaver Berra, »Im Paragraphenturm«, (Ксав'єр Берра, «У вежі параграфів»), Берлін і Нойвід, 1966 р., стор. 31.
- 55 Рудольф Вассерманн, див. 52, стор. 73.
- 56 Ксав'єр Берра, див. 54, стор.20.

- 57 Gerhard Ziegler, «Eine fatale Entscheidung», in «Frankfurter Rundschau», (Герхард Ціглер, «Фатальне рішення», у «Франкфуртер Рундшау»), № 250/1966.
- 58 Ксав'єр Берра, див. 54, стор. 21.
- 59 Ксав'єр Берра, див. 54, стор. 22 і далі.
- 60 Fritz Bauer, «Auf der Suche nach dem Recht», (Фріц Бауер, «У пошуках права»), Штуттгарт, 1966 р., стор. 210.
- 61 Weurauch, (Вайраух), «The Personality of Lawyers», цитовано за Фріцом Бауером, див. 60, стор. 249 і далі.
- 62 Sybille Bedford, «Fünf Gesichter der Gerechtigkeit», Sigbert Mohn Verlag, (Сибілле Бедфорд, «П'ять облич справедливості», видавництво «Зігберт Мон Ферлаг»), Гютерсло, 1964 р.
- 63 Ксав'єр Берра, див. 54, стор. 15 і далі.
- 64 Фріц Бауер, див. 60, стор. 248.
- 65 Шокуючий огляд суддівських помилок в юридичній історії Німеччини подає Max Hirschberg, «Das Fehlurteil im Strafprozeß», (Макс Гіршберг, «Хибне рішення у кримінальному процесі»), Штутгарт, 1963 р.
- 66 Alexander Besser, in «Justiz und Öffentlichkeit», (Александр Бессер, в «Юстиція і громадськість»), див. 52, стор. 14.
- 67 Александр Бессер, див. 66, стор. 15.
- 68 Карл Ясперс 23.10.1963 на Другому каналі Німецького телебачення.
- 69 Рудольф Вассерманн, див. 52, стор. 77.
- 70 Див. 4, Заява прес-служби Федерального Конституційного суду, стор. 3.
- 71 Друковане видання Бундестагу № 1237/59 та Друковане видання Бундестагу № 217/59.
- 72 Martin Löffler, «Der Verfassungsauftrag der Presse», (Мартін Льоффлер, «Конституційна місія преси»), див. 9, стор. 10.
- 73 Рішення Федерального Верховного суду від 14.02.1958, реєстраційний номер: IZR 151/56.
- 74 Рішення Федерального Верховного суду від 16.09.1966, реєстраційний номер: IV ZR 268/64.
- 75 Провадження у палаті з цивільних справ Кельнського земельного суду, реєстраційний номер: 2 032/64.

- 76 Мартін Льюфлер, див. 9, стор 85.
- 77 Всупереч статті 101 Основного закону.
- 78 Ксав'єр Берра, див. 54, стор. 91.
- 79 Richard Schmid in »Die Zeit« (Ріхард Шмідт, в «Цайт») від 14.12.1963.
- 80 Richard Schmid in »Die Zeit«, (Ріхард Шмідт, в «Цайт») від 15.02.1963
- 81 Див. 4, , Заява прес-служби Федерального Конституційного суду, стор. 5.
- 82 Див. 4, , Заява прес-служби Федерального Конституційного суду, стор. 9.
- 83 Див. 4, , Заява прес-служби Федерального Конституційного суду, стор. 10.
- 84 Ксав'єр Берра, див. 54, стор. 22.
- 85 Пор. Karl-Hermann Flach, »Die Republik ohne Herz«, in »Zwanzig Jahre danach-Eine deutsche Bilanz 1965«, (Карл-Герман Флах, «Республіка без серця», в «Двадцять років потому — німецький баланс 1965 р.»), Мюнхен-Відень-Базель, 1965 р., стор. 34 і далі.
- 86 Walter Hagemann, »Grundzüge der Publizistik«, (Вальтер Хагеманн, «Головні риси публіцистики»), Регенсберг/Мюнстер, 1947р., стор. 44.
- 87 Vilmont Haacke, »Meinungsbildung durch Unterhaltung«, in »Die öffentliche Meinung«, (Вільмонт Хаакке, «Формування громадської думки через розвагу», в «Громадська думка»), Мюнхен і Берлін, 1962 р., стор. 31.
- 88 Адольф Арндт, див. 1, стор. 15.
- 89 Ганс Альберт Клуце, див 35, стор. 24.
- 90 «SPIEGEL», № 46/1966, стор. 61.
- 91 Ганс Альберт Клуце, див 35, стор. 25.
- 92 Ксав'єр Берра, див. 54, стор. 99.
- 93 Ганс Альберт Клуце, див 35, стор. 24/25.
- 94 Гюнтер Гаус в аналізі для «Bild», цитовано за Walter Wegner,»Konzentration im Pressewesen«, Beilage zu »Der Journalist«, (Вальтер Вегнер, «Концентрація в журналістиці», додаток до «Der Journalist», № 4/1966, стор. 3.
- 95 Wolfgang Höpker, »Deutschland, deine Presse (II)«, in »Christ und Welt«, (Вольфганг Гьопкер, «Твоя преса,

- Німеччино (II)», в «Християнин і світ»), № 8/1966, стор. 3.
- 96 Вільмонт Хааке, див 87, стор. 37.
- 97 Ксав'єр Берра, див. 54, стор. 84.
- 98 Ганс Альберт Клуце, див 35, стор. 30.
- 99 Вільмонт Хааке, див 87, стор. 44.
- 100 Friedrich Schiller, 15. Brief »Über die ästhetische Erziehung des Menschen«, (Фрідріх Шиллер, 15-й лист «Про естетичне виховання людини»).
- 101 Вільмонт Хааке, див 87, стор. 36.
- 102 Anton Betz, »Aus Gegenwart wird Zukunft«, in «Die Zukunft der Zeitung», (Антон Бетц, «Із сучасності постає майбутнє», в «Майбутнє газети», статті про структуру газети та її становища в умовах конкуренції), Бонн, 1966 р., стор. 9.
- 103 Адольф Арндт, див. 1, стор. 13.
- 104 Цитовано за »Unternehmenskonzentration in den Industriezweigen Papierverarbeitung und Druck in der Bundesrepublik Deutschland«, Манускрипт, («Концентрація підприємств в галузі переробки паперу і друкування у Федеративній Республіці Німеччина», рукопис), Штуттгарт, 1966 р., стор. 5.
- 105 Jochen Willke, »Stirbt die Pressefreiheit aus«, in »Blätter für deutsche und internationale Politik«, (Йохен Вільке, «Преса вмирає», в «Сторінки з німецької і міжнародної політики»), № 2/1966, стор. 116.
- 106 Йохен Вільке, див. 105, стор. 117.
- 107 Див. 104, стор. 5.
- 108 Адольф Арндт, див. 1, стор. 13/14.
- 109 Anton Betz, »Warum ist die Zeitung heute so, wie sie ist?«, (Антон Бетц, «Чому сьогодні газета є такою, якою вона є?»), див. 102, стор. 23.
- 110 Walter Wegner, »Konzentration im Pressewesen«, (Вальтер Вегнер, «Концентрація в журналістиці»), див. 94, стор. 7.
- 111 Див. 110, стор. 1.
- 112 Антон Бетц, див. 102, стор. 11
- 113 Wolfgang Höpker, »Deutschland, deine Presse (I)«, in »Christ und Welt«, (Вольфганг Гьопкер, «Твоя преса, Німеччино (I)», в «Християнин і світ»), № 7/1966, стор. 3.

- 114 Вальтер Вегнер, див. 94, стор. 2.
- 115 Цифри за 1964 рік Вегнер взяв з книги »Deutsche Presse seit 1954« -von Harry Pross, (Гарі Прос, «Німецька преса з 1954 року»), Мюнхен, 1965 рік.
- 116 Wolfgang Höpker, »Deutschland, deine Presse (III)«, in »Christ und Welt«, (Вольфганг Гьопкер, «Твоя преса, Німеччино (III)» в «Християнин і світ»), № 9/1966, стор. 7.
- 117 Див. 116.
- 118 Вольфганг Гьопкер, див. 95, стор. 3.
- 119 «Берлін, 6 жовтня 1966 року№, промова з нагоди відкриття видавничого дому Акселя Шпрінгера в Берліні, спеціальний випуск, стор. 5.
- 120 З радіопередачі Штіблера, цитовано за Walter Wegner, »Konzentration im Pressewesen«, (Вальтер Вегнер, «Концентрація в журналістиці»), див. 94, стор.3.
- 121 Вольфганг Гьопкер, див. 113, стор. 3.
- 122 Пор. Herbert Krüger, »Die öffentlichen Massenmedien als Ergänzung der privaten Massenmedien«, (Герберт Крюгер, «Публічні мас-медіа як доповнення приватних мас-медіа»), статті з законодавства про радіо і телебачення, число 5, Франкфурт-на-майні-Берлін, 1965 р., стор. 22.
- 123 Антон Бетц, див. 109, стор. 22.
- 124 Wilhelm Engelhard, »Die politischen Tageszeitungen in einer technisch, gesellschaftlich und wirtschaftlich veränderten Welt«, (Вільгельм Енгельгард, «Політичні щоденні газети у технічно, суспільно і економічно зміненому світі»), Ашафенбург, 1963 р., стор. 27.
- 125 Див. 124, стор. 28.
- 126 Вольфганг Гьопкер, див. 113, стор. 3.
- 127 Вільгельм Енгельгард, див. 124, стор 46.
- 128 Ernst Müller-Meinigen jr., »Axel Springer fragt: Konzentration oder Subvention, (Ернст Мюллер-Майнінген, «Аксель Шпрінгер запитує: концентрація чи субсидія?»), в «Süddeutsche Zeitung», № 303/1966, стор. 4.
- 129 Див. 128.

- 130 Werner Rings, »Die fünfte Wand: Das Fernsehen«, (Вернер Рінгс, «П'ята стіна: телебачення»), Відень і Дюссельдорф, 1962 р., стор. 11.
- 131 Hans Bausch, »Die Rolle von Hörfunk und Fernsehen in der Demokratie«, in »Die Rolle der Massenmedien in der Demokratie«, (Ганс Бауш, «Роль радіо і телебачення в демократії», в «Роль мас-медіа в демократії»), Мюнхен і Берлін, 1966 р., стор. 41.
- 132 Ганс Бауш, див. 131, стор. 41.
- 133 Вернер Рінгс, див. 130, стор. 68 і далі.
- 134 Вернер Рінгс, див. 130, стор. 26 і далі.
- 135 Hans Bredow, »Im Banne der Ätherwellen«, (Ганс Бредо, «В полоні ефірних хвиль»), Штуттгарт, 1954 і 1956 рр., (2 томи).
- 136 Пор. Вернер Рінгс, див. 130, стор. 94 і далі, та Hans Bausch, »Der Rundfunk im politischen Kräftefeld der Weimarer Republik«, (Ганс Бауш, «Радіо у грі політичних сил Веймарської республіки»), Тьубінген, 1956 р.
- 137 Рішення Федерального конституційного суду, том 12, стор 205 і далі.
- 138 Ганс Бауш, див. 131, стор. 26.
- 139 Програмні засади Німецького телебачення, в »Fernsehen unter Kontrolle«, Grundsätze des Sendens und Sehens, 4. Beiheft zu Becker-Siegel »Rundfunk und Fernsehen im Blick der Kirche«, («Телебачення під контролем», Принципи трансляції і бачення, 4-й додаток до «Радіо і телебачення з погляду церкви» Бекер-Зігеля), Франкфурт-на-Майні, 1960 р., стор 94 і далі.
- 140 Директиви стосовно передач Другої програми Німецького телебачення, в »ZDF-Jahrbuch 1962/64«, («Щорічник ZDF 1962/64»), стор. 40 і далі.
- 141 Див. 139, стор. 96 і далі.
- 142 Пор. Klaus v. Bismarck, »Die Verantwortung eines Intendanten für Rundfunk und Fernsehen«, (Клаус ф. Бісмарк, «Відповідальність керуючого за радіо і телебачення»), Кельн, 1966 р., стор 9 і далі.
- 143 Петер Міска, «Свобода мовлення постійно скорочується», у «Франкфуртер Рундschau», № 156/1966, стор. 3.

- 144 Клаус ф. Бісмарк, див. 142, стор. 100.
- 145 Peter Miska, »Die Rundfunkfreiheit schwindet immer mehr dahin«, (Петер Міска, «Повага — це перший обов'язок телебачення»), в «Frankfurter Rundschau», № 158/1966, стор. 3.
- 146 Клаус ф. Бісмарк, див. 142, стор. 40.
- 147 Клаус ф. Бісмарк, див. 142, стор. 13 і далі.
- 148 Klaus Besser, »Eintopf aus der Röhre«, (Клаус Бессер, «Каша з ящика»), в «Kölner Stadtanzeiger» від 19.10.1966, стор. 2.
- 149 Клаус ф. Бісмарк, див. 142, стор. 15.
- 150 Вільгельм Енгельгард, див. 124, стор 34.
- 151 Петер Міска, див. 145, стор. 3.
- 152 H. F. G. Starke, »Anmerkungen zu einem Mediumwechsel«, (Г. Ф. Г. Штарке, «Зауваження щодо зміни медійного засобу»), цитовано за «Nachrichten von der Tageszeitung >Die Welt< und der Sonntagszeitung >Welt am Sonntag», («Новини щоденної газети «Вельт» та недільної газети «Вельт ам Зоннтаг»), № 73/1966, стор.2.
- 153 »Rundfunkanstalten und Tageszeitungen«, («Телерадіокомпанії і щоденні газети»), Збірник матеріалів, виданий робочою групою публічно-правових мовників Німеччини, документація 1-4, Франкфурт-на-Майні, 1965/66.
- 154 § 22 Державного договору про створення закладу публічного права «Друга програма Німецького телебачення» передбачає, що «загальна тривалість реклами» визначається «угодою між прем'єр-міністрами» (федеральних земель). У заключному протоколі до цього Державного договору прем'єр-міністри [федеральних земель] зобов'язалися «покласти на телерадіокомпанії земельного права, які випускають свої телевізійні програми, ті ж самі обов'язки», що і на ZDF. Спочатку «жорстку рекламу» обмежили двадцятьма хвилинами в робочі дні з виходом до 20-ї години (рішення конференції прем'єр-міністрів федеральних земель від 12.07.1962 р.).
- 155 1-а нарада 174-го засідання Бундестагу від 13.09.1965, стенографічний звіт засідання, стор. 8720 і далі.

- 156 »Pressefreiheit und Fernsehmonopol«, («Свобода преси і монополія телебачення»), матеріали Федеральної асоціації німецьких видавців журналів щодо питання спотворення конкуренції між публіцистичними засобами, див. 153, документація 1, стор 389 і далі.
- 157 »Vorschlag des Bundesverbandes Deutscher Zeitungsverleger e. V. zur Übernahme der Programmgestaltung des Zweiten Deutschen Fernsehens durch eine Gesellschaft der Deutschen Zeitungsverleger vom 27. 11. 1964«, («Пропозиція Федеральної асоціації німецьких видавців журналів щодо передачі розробки програм Другого Німецького телебачення Товариству німецьких видавців газет від 27.11.1964»), див . 153, документація 1, стор. 398 і далі.
- 158 «Угода між Гессенською асоціацією видавців газет і Гессенським радіо і телебаченням про заснування робочого кола «Радіо, телебачення і преса» від 9.12.1963», див. 153, документація 1, стор. 150 і далі.
- 159 Urs Schwarz, «Presserecht für unsere Zeit — Die deutsche Gesetzgebung als Beispiel», (Урс Шварц, «Свобода преси для нашого часу — Законодавство Німеччини як приклад»), за дорученням Міжнародного інституту преси, Цюріх, 1966 р.
- 160 Проект Закону про створення комісій з преси на випадок стану зовнішньої загрози від 26.05.1965.
- 161 Hans Schäfer, »Der Notstand im Rechtsstaat«, (Ганс Шефер, «Надзвичайний стан у правовій державі»), окремий випуск витягу з БЮЛЕТЕНЯ Федерального уряду № 78 від 14.05.1964, стор. 22.
- 162 »Der Mensch ist nicht gern allein — Presse, Rundfunk, Fernsehen«, («Людина не любить самотності — преса, радіо, телебачення»), видано Федеральним центром політичної освіти, Бонн, 1966 р., стор 20.
- 163 Див. 159, стор. 17.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

КАРЛ-ГЕРМАНН ФЛАХ

ВЛАДА

І ЗЛИДЕННІСТЬ ПРЕСИ

Наукова редакція: В. Іванов
Переклад: В. Климченко
Редагування: О. Телемко
Верстка: Є. Цимбаленко
Обкладинка: К. Петренко

Підписано до друку 10.11.2015 р. Папір офсетний.
Зам. № 0530. Формат 60x84/16. Друк офсетний.
Умов. друк. арк. 11,75. Гарнітура Bookman Old Style.
Наклад 1000 пр.

Віддруковано в друкарні ФОП ПАЛИВОДА А. В.
03061, м. Київ, пр-т Відрадний, 95/Е;
тел./факс (044)351-21-90